

Zakład Pedagogiki Społecznej

Wydział Studiów Edukacyjnych

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

RECENZJA

rozprawy doktorskiej Pana mgr Adama Bernerta zatytułowanej „*Efektywność działań diagnostycznych, leczniczo-terapeutycznych i profilaktycznych w zakresie opieki zdrowotnej nad skazanymi Zakładu Karnego w Jastrzębiu-Zdroju*”, przygotowanej pod kierunkiem Prof. dr hab. Ewy Syrek i promotor pomocniczej dr Moniki Noszczyk-Bernasiewicz, Katowice 2020, ss. 332 sporządzonej na prośbę Dyrektora Instytutu Pedagogiki Uniwersytetu Śląskiego.

Przedmiotem zainteresowania recenzowanej rozprawy doktorskiej jest efektywność działań diagnostycznych, leczniczo-terapeutycznych i profilaktycznych w zakresie opieki zdrowotnej osób odbywających karę pozbawienia wolności w Zakładzie Karnym w Jastrzębiu-Zdroju. Przedłożona do recenzji praca stanowi ważne i niezmiernie aktualne zagadnienie, ponieważ tematyka zdrowia osób pozbawionych wolności oraz efektywność wieloaspektowych działań diagnostyczno-pomocowych w tym zakresie są incydentalnie opisywane i wyjaśniane w literaturze z zakresu pedagogiki resocjalizacyjnej. Sporadycznie prowadzi się także badania empiryczne, które dotyczą szeroko rozumianych uwarunkowań zdrowia i choroby osób pozbawionych wolności oraz oferowanych w polskich zakładach karnych metod diagnozy, leczenia i terapii skazanych.

Uważam, że wybór problematyki pracy jest merytorycznie uzasadniony i wartościowy pod względem poznawczym i prakseologicznym. Istnieje społeczna potrzeba prowadzenia studiów i badań na temat sytuacji zdrowotnej osób pozbawionych wolności. Gratuluję Autorowi dysertacji doktorskiej i naukowym opiekunkom pracy podjęcia tak ważnego i aktualnego projektu badawczego. Temat ocenianej pracy został poprawnie przygotowany pod względem poprawności formalnej. Treści pracy odpowiadają zawartości merytorycznej jej tematu.

Opisywana przez Autora problematyka stanowi przedmiot zainteresowania wielu dyscyplin naukowych: pedagogiki, pedagogiki społecznej, pedagogiki zdrowia, resocjalizacji, socjologii, medycyny, psychologii, penitencjarystyki, czy prawa, o czym Autor dysertacji słusznie wspomina we wstępie pracy (s.7). Doktorant przyjął społeczno-ekologiczny model zdrowia jako zasadniczą podstawę teoretyczną prowadzonych badań. Wybór przyjętego modelu jest zgodny z założeniami pedagogiki społecznej oraz pedagogiki zdrowia, w których traktuje się jednostkę i środowisko jako wzajemnie uwarunkowane, będące dla siebie zarówno przyczyną jak i skutkiem. W ujęciu Heleny Radlińskiej człowiek i środowisko pozostają w dialektycznym związku, o czym Autor w treści rozdziałów teoretycznych, projektowanych badaniach ich analizie i interpretacji nie zapomina. Pedagogika społeczna bada relację, która zachodzi między środowiskiem życia a pedagogicznym działaniem w tej rzeczywistości (Smolińska-Theiss, Theiss, 2019). Zakład karny to instytucja trudna do prowadzenia badań empirycznych. Po pierwsze dlatego, że jest to instytucja o wysokim stopniu sformalizowania codziennych czynności, społeczność hermetycznie zamknięta, w której przepływ informacji czy ruchliwość społeczna traktowane są podejrzliwie. Po drugie dlatego, że w obecnej rzeczywistości podsycana jest społeczna dyskusja na temat nieefektywności kary pozbawienia wolności, trudności funkcjonowania zakładów karnych, problemów związanych z patologią wykonywania zawodu Funkcjonariusza Służby Więziennej, wzrostu przestępczości i przepelnienia zakładów karnych. W końcu po trzecie cechy środowiska fizycznego i społecznego zakładu karnego oraz podkultura więzienna często prowadzą do powstawania u skazanych sytuacji trudnych. Jeżeli nawet założymy, że człowiek posiada duże możliwości adaptacyjne, to w takich przypadkach sytuacje trudne są bardzo dużym problemem zaburzającym psychofizyczną homeostazę skazanego, a ich zdiagnozowanie wymaga interdyscyplinarnych działań.

Praca doktorska Mgr Adama Bernerta liczy trzysta trzydzieści dwie strony, została podzielona na pięć rozdziałów (trzy rozdziały teoretyczne, rozdział metodologiczny oraz rozdział poświęcony analizie wyników badań własnych), następnie zamieszczono podsumowanie i wnioski z badań, implikacje dla praktyki, streszczenie pracy w języku polskim i angielskim, bibliografię oraz rozbudowany aneks na który składają się: autorski arkusz osobowy do analizy dokumentacji medycznej skazanego, autorski program profilaktyczny, autorskie materiały dydaktyczne poświęcone pierwszej pomocy, projekt nowej Książki Zdrowia Skazanego, autorska procedura medyczna dotycząca transportu oraz udzielania świadczeń na terenie aresztu śledczego i zakładu karnego przez zespoły

ratownictwa medycznego oraz zespoły transportowe Wojewódzkiego Pogotowia Ratunkowego w Katowicach. W aneksie Doktorant dysertacji zamieścił także dyspozycje do wywiadu z Funkcjonariuszami Zakładu Karnego w Jastrzębiu-Zdroju, dyspozycje do wywiadu ze skazanymi badanej instytucji oraz osiem innych dokumentów i tabel związanych z problematyką pracy doktorskiej. Odnosząc się do układu pracy, struktury podziału treści uważam, że zostały one prawidłowo przygotowane. Kolejność rozdziałów i podrozdziałów jest spójna i logicznie powiązana pod względem opisywanych treści, które są w pracy uporządkowane i tworzą komplementarną całość. Wywód prowadzony w pracy jest ciekawy i bardzo dobrze opracowany w warstwie językowej.

Część teoretyczna dysertacji dotyczy zagadnień związanych z pedagogiką resocjalizacyjną, kwestii poświęconych analizie systemów penitencjarnych obowiązujących w Europie i na świecie ze szczególnym uwzględnieniem charakterystyki polskiego systemu penitencjarnego oraz teoretycznych podstaw wiedzy poświęconych uwarunkowaniom zdrowia i choroby w modelu społeczno-ekologicznym.

W rozdziale pierwszym zatytułowanym *Pedagogika resocjalizacyjna jako nauka praktyczna - analiza literatury przedmiotu*, Doktorant dokonał rzetelnego opisu pedagogiki resocjalizacyjnej uwzględniając jej kontekst interdyscyplinarny. W tym rozdziale Autor pracy wykazał się znawstwem literatury przedmiotu oraz umiejętnością analizy i syntezy aktualnych osiągnięć naukowych. Interesującą częścią tego rozdziału jest podrozdział zatytułowany *Resocjalizacja w praktyce społeczno-pedagogicznej; współczesne problemy*, w którym zamieszczono opis współczesnych problemów i dylematów występujących w rzeczywistości funkcjonowania zakładów karnych. Autor słusznie wskazuje na: przeludnienie zakładów karnych, problemy z zatrudnieniem skazanych, nieefektywnie spędzany czas wolny przez osoby pozbawione wolności oraz kwestie związane z ochroną zdrowia skazanych. W dalszej kolejności Doktorant rzetelnie opisuje metody pracy resocjalizacyjnej stosowane w polskim systemie penitencjarnym.

Rozdział drugi został poświęcony wybranym zagadnieniom penitencjarystyki. W rozdziale przedstawiono rys historyczny systemów penitencjarnych w Europie i na świecie ze szczególnym zwróceniem uwagi na rozwój polskiego systemu penitencjarnego, prawnych podstaw funkcjonowania współczesnych zakładów karnych, ich typologii oraz opisie organów postępowania wykonawczego. Chciałabym zwrócić uwagę, że w omawianym

rozdziale Doktorant wykazał się znajomością prawnych aspektów odbywania kary pozbawienia wolności oraz wiedzą z zakresu organizacji instytucji zakładu karnego. Z uznaniem odnoszę się także do analizy zebranego i bardzo dobrze opracowanego materiału teoretycznego poświęconego podkulturze więziennej oraz specyfice drugiego życia w więzieniu.

W trzecim rozdziale teoretycznym liczącym 32 strony tekstu przedstawiono teoretyczne podstawy współczesnej pedagogiki zdrowia jako subdyscypliny pedagogiki. Za podstawę prowadzonych analiz Autor obrał społeczno-ekologiczny model zdrowia i holistyczno-podmiotowe traktowanie człowieka w ukierunkowaniu na zdrowie (s.62). Dokonał prawidłowej operacjonalizacji pojęć zdrowia i choroby uwzględniając holistyczne podejście do opisywanego zagadnienia. Doktorant podał wiele definicji zdrowia i choroby wskazując ich historyczne i społeczne uwarunkowania. Kolejno odniósł się do prezentacji polskich i międzynarodowych regulacji prawnych dotyczących ochrony zdrowia osób pozbawionych wolności, które zostały poprawnie uporządkowane i zaprezentowane.

Podsumowując część teoretyczną dysertacji doktorskiej warto podkreślić, że Doktorant dokonał krytycznego przeglądu interdyscyplinarnej literatury przedmiotu, na podstawie której przywołał liczne koncepcje i modele omawianego zagadnienia. Ponadto wykazał się znajomością polskich i międzynarodowych regulacji prawnych dotyczących ochrony zdrowia osób odbywających karę pozbawienia wolności. Narracja w części teoretycznej jest interesująca, a opisywane treści nie budzą wątpliwości merytorycznych. Prawidłowo przygotowana część teoretyczna pracy oraz wnikliwa analiza modelu społeczno-ekologicznego zdrowia i choroby pozwoliła Doktorantowi na opracowanie i wykorzystanie autorskiego projektu badań własnych.

W części metodologicznej pracy jej Autor podjął się trudnego zadania zaprojektowania badań własnych, które dotyczą słabo empirycznie rozpoznanego obszaru stanu zdrowia skazanych, metod diagnozy, leczenia, terapii i profilaktyki. Celem poznawczym badań było *rozpoznanie efektywności działań diagnostycznych, leczniczo-terapeutycznych oraz profilaktycznych w zakresie opieki zdrowotnej wśród osób skazanych w Zakładzie Karnym w Jastrzębiu-Zdroju (s.93)*. Pragnę podkreślić, że Autor sformułował cel praktyczny, który posłużył do doskonalenia działań w obszarze opieki zdrowotnej osób skazanych. Doktorant autorsko opracował materiały, o których wspomniałam we wstępie

pracy, a do których odniosę się jeszcze w końcowej części recenzji. Przedmiotem podjętych badań była efektywność działań diagnostycznych, leczniczo-terapeutycznych oraz profilaktycznych w zakresie opieki zdrowotnej nad skazanymi w Jastrzębiu-Zdroju. Przeprowadzone przez Autora badania miały charakter diagnostyczny. Doktorant prawidłowo sformułował następujący problem badawczy: *Jaka jest efektywność działań diagnostycznych, leczniczo-terapeutycznych oraz profilaktycznych w zakresie opieki zdrowotnej nad skazanymi Zakładu Karnego w Jastrzębiu Zdroju?* (s.94). Do problemu głównego postawiono jedenaście pytań szczegółowych, w obszarach: stanu zdrowia skazanych przy przyjęciu do Zakładu Karnego, pojawienia się jednostek chorobowych w trakcie izolacji, wieku skazanych ich doświadczeń dotyczących zdrowia i choroby w okresie dzieciństwa, metod leczenia skazanych na terenie badanego Zakładu Karnego, efektywności działań leczniczo-terapeutycznych wobec badanych skazanych pacjentów, efektywności programów terapeutycznych i profilaktycznych stosowanych w badanym okresie tzn. 2010-2013 oraz efektywności wdrożonych programów: diagnostycznych, leczniczo-terapeutycznych, profilaktycznych w opinii skazanych Zakładu Karnego w Jastrzębiu-Zdroju. W moim przekonaniu problem główny jak i pytania szczegółowe zostały prawidłowo sformułowane. Autor badaniami objął osoby skazane przebywające w Zakładzie Karnym w Jastrzębiu-Zdroju w latach 2010-2013. Przeprowadził także wywiady z funkcjonariuszami służby więziennej: lekarzami, pielęgniarkami, psychologami, terapeutami, wychowawcami badanego Zakładu Karnego. W badaniach przyjęto ilościowo-jakościową strategię, która pozwoliła z jednej strony określić występowanie, strukturę i dynamikę nasilenia chorób albo ich braku u osób skazanych, a z drugiej opisać doświadczenia skazanych od okresu dzieciństwa, po adolescencję i dorosłość, aż po okres przebywania w instytucji totalnej. Dla tak przyjętej strategii badawczej Autor słusznie wybrał metodę monografii pedagogicznej oraz takie techniki jak: analiza treści dokumentów, pogłębiony wywiad ze skazanymi, obserwację swobodną. Badanie monograficzne instytucji Zakładu Karnego winno ujawnić, czy i w jakim stopniu spełnia ona w swojej aktualnej postaci oczekiwania związane z diagnozowaniem, profilaktyką, leczeniem i terapią osób pozbawionych wolności. W celu rzetelnego udokumentowania jakości pełnionej pomocy i funkcji resocjalizacyjnej przez Zakład Karny, a zwłaszcza jej wyznaczniki, które tkwią w rozmaitych determinantach owej efektywności dobrze, że Autor zdecydował się na zbadanie doświadczeń biograficznych w obszarze zdrowia skazanych i ich rodzin. Godny podkreślenia jest fakt, że Doktorant samodzielnie przygotował autorskie narzędzia takie jak: arkusz osobowy do analizy dokumentacji

medycznej skazanego w Zakładzie Karnym w Jastrzębie-Zdroju. Badania zostały przeprowadzone w pięciu etapach, dobrze uzasadnionych w procedurze pracy badacza. Terenem badań był Zakład Karny w Jastrzębie-Zdroju, który został w pracy szczegółowo opisany w odniesieniu do historii, struktury, organizacji i form oddziaływań. Rozdział metodologiczny autorskiego projektu badawczego udokumentował wysokie kompetencje badawcze i warsztatowe Doktoranta. Rozdział metodologiczny dysertacji spełnia standardy przypisane rozprawom doktorskim.

Pan mgr Adam Bernert prezentację wyników badań rozpoczął od charakterystyki społeczno-demograficznej skazanych w Zakładzie Karnym w Jastrzębie-Zdroju w latach 2010-2013. Uzyskane wyniki badań zostały zaprezentowane w postaci sześciu tabel, które Autor prawidłowo sporządził i skomentował. Kolejno zaprezentowano narracje osób skazanych przywołując ich doświadczenia z okresu dzieciństwa, aż po czas odbywania kary pozbawienia wolności uwzględniając kwestie zdrowotne członków rodziny. Autor odniósł uzyskane autorskie wyniki badań do badań innych autorów. Jestem pełna uznania dla Autora dysertacji doktorskiej, który dokonał wnikliwego przeglądu, analiz i syntez dokumentacji medycznej osób skazanych przebywających w Zakładzie Karnym Jastrzębie-Zdroju na przestrzeni czterech lat (2010-2013) na podstawie Książki Zdrowia Osadzonego oraz wkładki do Książki Zdrowia Skazanego (Tymczasowo Aresztowanego), dokumentacji medycznej w postaci ksiąg Izby Chorych i Ambulatoryjnych. Doktorant zbadał 200 skazanych przebywających w wyżej wskazanym okresie w izolacji i następnie dobrał po 50 kartotek skazanych z każdego roku objętego badaniem. Na tej podstawie diagnozował najczęściej występujące u skazanych choroby przed izolacją oraz w trakcie jej trwania, metody ich leczenia oraz uwarunkowania doświadczania chorób od długości kary pozbawienia wolności oraz wieku. W tej części pracy Autor wykazał się znajomością wiedzy z zakresu medycyny, ponieważ dokonał teoretycznego przeglądu i opisu chorób osób pozbawionych wolności. W dalszej kolejności zinterpretowano wyniki diagnozy odnoszące się do efektywności działań leczniczo-terapeutycznych prowadzonych na terenie badanego zakładu karnego. Z dużą skrupulatnością przeanalizowano podjęte działania diagnostyczne wobec skazanych u których rozpoznano choroby, a w dalszej kolejności podjęto u tych osób profesjonalne leczenie. Doktorant dotarł do materiałów, które pozwoliły na wskazanie konkretnych schorzeń i metod leczenia u badanych skazanych. Doceniam także wnoszące do aktualnego stanu wiedzy analizy poświęcone efektywności realizowanych wobec skazanych programów terapeutycznych oraz profilaktyki zdrowia.

Uzyskane wyniki badań zostały zaprezentowane niezwykle rzetelnie w odniesieniu do zastosowanej procedury badawczej. Interpretacja wypowiedzi interlokutorów, wyprowadzane wnioski z badań, analiza dokumentacji instytucji totalnej oraz konkluzje świadczą o wysokich kompetencjach metodologicznych Doktoranta. Z analizy wyników badań odczytujemy pozytywne odpowiedzi na postawione pytania problemowe. Autor w trakcie interpretacji wyników badań odnalazł pewne uchybienia odnoszące się do oferowanej skazanym pomocy medycznej, profilaktyki, leczenia i terapii. Zatem słusznie, że w pracy zamieszczono podrozdział zatytułowany *Implikacje dla praktyki* w którym rekomenduje się konkretne działania, które mogą podnieść jakość sprawowanej opieki wobec skazanych. W tym miejscu pragnę szczególnie podkreślić wartość prakseologiczną recenzowanej dysertacji doktorskiej. Pan mgr Adam Bernert, jak pisze w rozprawie doktorskiej posiada osobiste doświadczenie związane z wykonywaniem zawodu ratownika medycznego oraz jest wolontariuszem prowadzącym zajęcia w ramach programu terapeutycznego HIOB w badanym Zakładzie Karnym. Autorsko opracował programy profilaktyczne, materiały dydaktyczne, zaprojektował nową Książkę Zdrowia Skazanego oraz autorską procedurę medyczną dotyczącą transportu skazanych przez zespoły ratownictwa medycznego i Wojewódzkie Pogotowie Ratunkowe w Katowicach. W moim przekonaniu uzyskane wyniki badań, wyprowadzone z nich wnioski oraz autorski wkład Doktoranta mogą przyczynić się do usprawnienia jakości działań diagnostycznych, leczniczo-terapeutycznych i profilaktycznych w zakresie opieki zdrowotnej nad skazanymi w polskim systemie penitencjarnym. Autorskie projekty Doktoranta można implementować do obszarów interdyscyplinarnych oddziaływań resocjalizacyjnych.

Podsumowując pragnę podkreślić, że mgr Adam Bernert przygotował wartościową pod względem poznawczym i praktycznym dysertację doktorską, w której wykazał dużą świadomość teoretyczno-metodologiczną oraz dojrzałość badawczą. Treść przedłożonej do oceny rozprawy doktorskiej sygnalizuje bardzo dobrą orientację Doktoranta w złożoność podjętej problematyki. Wywód w pracy prowadzony jest językiem naukowym i ujawnia kompetencje erudycyjne jej Autora. Całość zrealizowanego i zaprezentowanego w przedłożonej dysertacji przedsięwzięcia analityczno-badawczego nad efektywnością działań diagnostycznych, leczniczo-terapeutycznych i profilaktycznych w zakresie opieki zdrowotnej nad skazanymi Zakładu Karnego w Jastrzębiu-Zdroju oceniam bardzo wysoko. Mgr Adam Bernert udokumentował wysokie kompetencje merytoryczne, pracowitość i dociekliwość w opisie i analizie uzyskanych wyników badań. Ponadto oceniana dysertacja

doktorska wnosi znaczący wkład do dyscypliny pedagogiki, jest oryginalna i ma wysokie znaczenie aplikacyjne.

Po zapoznaniu się z treścią recenzowanej pracy doktorskiej pt. „Efektywność działań diagnostycznych, leczniczo-terapeutycznych i profilaktycznych w zakresie opieki zdrowotnej nad skazanymi Zakładu Karnego w Jastrzębiu-Zdroju”, biorąc pod uwagę oceny sformułowane w niniejszej recenzji wnioskuję o jej opublikowanie.

Wniosek końcowy

Stwierdzam, że rozprawa doktorska Mgr Adama Bernerta zatytułowana „Efektywność działań diagnostycznych, leczniczo-terapeutycznych i profilaktycznych w zakresie opieki zdrowotnej nad skazanymi Zakładu Karnego w Jastrzębiu-Zdroju” spełnia warunki określone w art. 13.1. ustawy z dnia 14 marca 2003r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U.2017.1789 j.t. z późn.zm.) stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną Kandydata w dyscyplinie naukowej Pedagogika. Wnioskuję do Instytutu Pedagogiki Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach o dopuszczenie Doktoranta do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Poznań, grudzień 2020

Agata Matysiak-Błaszczyk

